

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy

Ústav románských studií

Oponentský posudek diplomové práce

Bc. Veronika Klučinová

Název: Otevřené dílo? *Swannova láska* a její filmové zpracování (1984)

Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Eva Voldřichová Beránková, Ph.D.

Ukotvení diplomové práce Veroniky Klučinové je dvojí. V první kapitole se zabývá rozličnými teoretickými přístupy k rolím subjektů literárního díla, v dalších kapitolách je pak aplikuje na vybraný zlomek Proustova obsáhlého *Hledání ztraceného času* a v posledním oddíle nabízí rozbor Schlöndorffovy adaptace *Swannovy lásky* a porovnává ji s původní literární předlohou. Teoretická východiska jsou sice představena převážně prizmatem Umberta Eca, ale dále autorka odkazuje ke kostnické škole (Iser), okrajově i k dalším teoretikům (Chatman). Stranou její pozornosti však zůstávají fenomenologické přístupy (byť např. Ingardena v bibliografii uvádí) a české sémiotické práce (Červenka, Macurová) ve svých analýzách nevyužívá (kromě okrajově zmíněného Doležela) vůbec. Jde nicméně o vhléd poučený a čtivý, dobře zvládnutý a skutečně vstřebaný. Autorka představuje postupně jednotlivé konceptualizace, které se zabývají subjekty autora a čtenáře (modelový autor/čtenář; empirický autor/čtenář; čtenář prvního/druhého stupně), dále problematikou interpretace (meze interpretace, „nadinterpretace“, legitimnost interpretačních postupů), fikčními světy (T. Pavel, T. Todorov), autorskými strategiemi a Ecovým pojetím otevřeného/zavřeného díla. Jak patrně, záběr je velmi široký, možná až příliš rozbujelý – a je tedy jasné, že adeptka musela pečlivě zvažovat čím se inspirovat, o jakou teorii se opřít, a co nechat prostě stranou.

K tematickému rozvržení práce nemám žádné připomínky. Je logické a dobře komponované. Místy mě sice ruší autorčin sklon k jakési až didakticky vyznívající apodiktičnosti (např. na s. 58: „(Čtenář) by se tak ale měl chovat a snažit se tento svět estetiky přijmout.“), ale nejde rozhodně o zásadní vadu, která by čtenáři zamezila ocenit autorčinu nezpochybnitelnou erudici a také zápal, se kterým o svém tématu pojednává. Nemá valného smyslu, abych zde reprodukoval obsah celé práce, a zaměřím se proto toliko na několik sporných míst a pokusím se

předestřít několik otázek, ke kterým bych se rád vrátil v rámci rozpravy během obhajoby. Pro přehlednost budu postupovat lineárně.

s. 8 Tvrdíte, že má Proust jen „relativně malý kruh věrných a trpělivých čtenářů“. Nekonečné množství proustovských prací, ale i řada „čtenářských“ vyznání tomuto tvrzení však neodpovídají... V bibliografii sice uvádíte Konůpkovu monografii o Proustovi, v samotném textu k ní však neodkazujete. Nevím, do jaké míry znáte dnešní proustovské bádání, ale chtěl bych, abyste Konůpkovu monografii (zřejmě nevýznamnější jeho text) zhodnotila. V čem jsou jeho postřehy objektivní a dodnes platné?

s. 10 „Tvořit“ nová slova lze i bez znalosti „písmen“. Viz např. dětské slovotvorným pravidlům se přičítají neologismy.

s. 11 Opět logický zkrat. Proč bychom si měli přestat uvědomovat naši roli čtenáře, jakmile se naučíme číst? V praxi se tak jistě děje, ale není to nutná zákonitost.

s. 12 Empirický čtenář nemusí být nutně čtenářem naivním, který čte jen pro kratochvíli a zábavu, a nic principiálně nezabráňuje tomu, aby se stal i čtenářem „modelovým“.

s. 17 Upozorňujete na skuliny Ecova rozlišení mezi otevřeným a zavřeným dílem. Chápu, že to není hlavní téma vaší práce, ale na druhé straně lituji, že jste svůj postoj nerozvedla. Je to škoda.

s. 18 V pasáži o Flaubertovi uvádíte, že vás nezajímají pohnutky empirického autora, a říkáte, že takový postoj je možná „nabubřelý“. Dovolím si s vámi nesouhlasit, avšak jedním dechem dodávám, že jde o přístup pohodlný a mírně hédonistický (sama užíváte spojení „užívat si“ knihu!). Bagatelizujete tak všechny práce o vztahu mezi autorskou intencí a jejím skutečným naplněním, a celou řadu naratologických studií. Překvapuje mě také, že nikde neodkazujete k monografiím a článkům Philippa Lejeuna, který se této problematice celý život věnoval. Podobné zjednodušení i na s. 21.

s. 21 „... to use my combinational talent“ neznamená „vyvinout všechn svůj talent“ (v citaci z Nabokova, pozn. č. 17).

s. 23 Dobrá reflexe o stupňovité důvěře v autorský subjekt. Možno však rozvést: autostylizace, autofikce. Autostylizací se u nás objektivně zabýval např. L. Merhaut, ve Francii řada prací, např. již zmiňovaný Lejeune a také rétorické analýzy literárního textu.

s. 24 Proč ta kousavost k „naivnímu čtenáři“ (když se zmiňujete o „samozvaných literárních vědcích“)?

s. 25 Na poli literární interpretace není záhodno mluvit o „informacích“ (dále např. na s. 62), nejde totiž o návod k použití ani o reklamní leták. Není pravda, že bychom o modelovém autoru neměli žádné „informace“. Nejspíš jde však opět o formulační zkrat.

s. 26 Nic nenamítám proti tvrzení, že „oblast řečových aktů v rámci literárního pole je složitá a není nesnadné se v ní ztratit“, ale je to prostopravda, jež v závěru kapitoly vyznívá obzvlášť banálně.

s. 32 Na konci se zmiňujete o čtenářově encyklopedii a říkáte, že „přesná či méně přesná aktualizace však nebude mít vliv na pochopení příběhu“. Rámcově možná ne, ale „vliv“ samozřejmě má, a někdy zásadní.

s. 34 Lichá argumentace, tautologie. („Budeme používat tuto Ecovu terminologii, protože z ní v naší práci vycházíme...“.)

s. 35 „...volně plyne v proudu komplexního, neohrazeného a nikdy nekončícího textu“? To vyznívá esotericky. Proustův text přece jasně dané hranice má...

s. 37 Chápu, že peskujete naivní čtení v autobiografickém klíči, avšak měla byste to rozvést. Zrovna u Prousta se takové čtení nabízí a není pravda, že by v něm pro to nebyly „žádné podklady“.

s. 41 Rezignujete na prohloubenou analýzu času vyprávění, poněkud alibisticky.

s. 43 Zápletka versus popisné, resp. reflexivní pasáže. Přeskakování. Vaše úvaha je chybně založená. Nejde přece jenom o události, hrdinovo rozpoložení při poslechu sonáty je totiž zcela neodmyslitelnou složkou celého Swannova příběhu... A konfigurace příběhu (s. 44, fabule versus syžet) není jen doménou „modelového čtenáře druhého stupně“. Zásadní je součinnost mezi oběma složkami. Z celé práce mám dojem, že jste se nechala strhnout rozlišením mezi modelovým čtenářem „prvního“ a „druhého“ stupně (dále např. s. 45), přičemž modelového čtenáře „prvního stupně“ dost podceňujete. Sám jsem na pochybách, zda má toto rozlišení vůbec smysl... Dále též s. 71.

s. 44 Autorův hlas není „neviditelný“! Pokud by tomu tak bylo, nemohli bychom o něčem takovém vůbec mluvit, natož smysluplně psát!

s. 44 Heyduk má ve svém překladu „protěžovaný“? Pokud ano, opravil bych to.

s. 44 Časové zakotvení příběhu samozřejmě dohledat lze! Sama tak na následujících stranách činíte.

s. 46 Jistě nelze popřít, že je Proustovo zacházení s ukotvením v čase neurčité, mlhavé, nejasné, rozpité. Ale nelze tvrdit, že by neříkal „nic o tom, v jakém časovém rámci se pohybujeme“! A domnívám se rovněž, že si ani naivní čtenář či, chcete-li, modelový čtenář prvního stupně nemyslí, že by četl místo Prousta jízdní řád.

s. 47 Afekty jsou iracionální povahy. Swannovu žárlivost však Proust musel nějak zachytit. Využívá k tomu polopřímou řeč a musel postupovat lineárně, to je jazyková zákonitost. Verbalizace afektivních stavů trvá jistě déle než jejich prožívání. Ale je to zákonitost ryze obecná. Vašemu rozlišení mezi časem příběhu a časem diskurzu zde moc nerozumím...

s. 50 „...zdá se, že i modelovému autorovi činí větší potěšení popisovat okamžiky krátké a rozebírat je do nejmenších detailů než obsáhnout větší dějové úseky příběhu.“ – Tento postřeh nechápu, proč mluvíte o „modelovém autorovi“, v čem je to nosné? Kam tím míříte? Chcete říci, že Proust dává přednost popisnosti před dějovostí?

s. 51 Ve čtenáři zůstává téměř „hmatatelné prázdno“? Co tím myslíte?

s. 61 Proč by měla er-forma přispívat k „neurčitosti a snovosti příběhu“?

S. 72 „Distribuce událostí“ – ekonomicky amúzický žargon!

s. 78 Píšete, že si Swann zničující sílu své lásky nikdy nepřiznal. Jak tedy interpretujete onu proslulou větu, že se Swann trápil se ženou, kterou nikdy nemiloval? A proč operujete opět s pojmem modelový autor?

s. 79n Srovnání filmu a předlohy trpí popisností. Popisné části (do jisté míry jsou samozřejmě nezbytné) by bylo vhodné proložit interpretacemi, analýzou.

s. 82 Pasáž o Charlusově homosexualitě je zdařilá, ale mohla jste ji rozvést. Nabízí se zde propojení s autobiografičností, o které se jinde zmiňujete, a také o vztahu mezi realitou a fikcí. Předobrazem Charluse byl, jak je obecně známo, homosexuální dandy R. de Montesquiou.

s. 85 Píšete, že se filmy brání „nadinterpretaci“ lépe a ostřeji než literatura, protože už „jednou interpretovány“ jsou. Je to daleko složitější a svízelnější...

s. 86 V závěru se vracíte k Ecovu vymezení otevřeného/zavřeného díla a Proustovu knihu považujete za dílo uzavřené, avšak chybí náležitá a přesvědčivá argumentace. Závěr vaší práce je slabý.

Úhrnem chci poznamenat, že jsem se výše zaměřil na některé slabší či sporné články, což je ostatně oponentův úkol. Nezastírám však zároveň, že úvahy V. Klučinové považuji v mnohých ohledech za vyzrálé a podnětné. Mimořádně kvalitní je především rozbor různých retardačních strategií a času vyprávění ve třetí kapitole.

Do tištěné verze práce jsem zaznamenal různé návrhy stylistických úprav. Autorka se s nimi, bude-li chtít, může seznámit.

Práce splňuje všechny standardní požadavky (autorka by však měla dodatečně připojit francouzské resumé) a k obhajobě ji samozřejmě a rád doporučuji.

V Praze 9. června 2017

PhDr. Závěš Šuman, Ph.D.